

Maria Śmigielska
Uniwersytet Opolski

REKAPITULACJA PRZEMIAN W GOSPODARCE TURYSTYCZNEJ W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM

1. Wstęp

Województwo opolskie najczęściej kojarzone jest z adresem mniejszości niemieckiej, wysoko rozwiniętym rolnictwem i przemysłem. Położone w sercu regionu śląskiego, między Wrocławiem (woj. dolnośląskie – Dolny Śląsk) i Katowicami (woj. śląskie – Górny Śląsk) w ostatnim okresie zaczyna odkrywać swoje drugie oblicze i zabiegać o zmianę istniejącego wizerunku. Prawdziwy bowiem Śląsk Opolski to „Zielony Śląsk” – rejon dysponujący znacznym potencjałem turystycznym, otwarty na kontakty i współpracę międzynarodową. Bogate i różnorodne środowisko przyrodnicze, liczne atrakcje turystyczne dość często pozostają w polu zainteresowań odwiedzających ten region Polski¹. W roku 2000 na turystycznej mapie naszego kraju Opolszczyzna zaznaczyła się jako obszar, który odwiedziło 1,9 mln² turystów, w tym jedną czwartą stanowili turyści zagraniczni, głównie z Niemiec. Śląsk Opolski został zaliczony do grupy tych województw, w których średnie wydatki na osobę w czasie podróży należały do jednych z wyższych w Polsce, oraz do grupy obszarów turystycznych kraju, gdzie zanotowano najniższy wskaźnik (oprócz woj. mazowieckiego) udziału przyjazdów w celach typowo turystycznych [11 s. 77-84]. Sytuuje to woj. opolskie na końcowej pozycji w rankingu rejonów turystycznych Polski pod względem wielkości ruchu turystycznego. Od początku okresu transformacji społeczno-gospodarczej na Opolszczyźnie podejmowane były działania mające na celu modelowanie lokalnego rynku turystyczne-

¹ Więcej na ten temat czytelnik znajdzie w [2 s. 78-80; 3 s. 22; 6 s. 9-20 i 12 s. 61-64].

² W przybliżeniu na statystycznego mieszkańca woj. opolskiego w ciągu roku 2000 przypadło 1,7 turysty (ogółem) przebywającego na Opolszczyźnie i 0,4 – z zagranicy.

go. Efekty podejmowanych przedsięwzięć, po stronie zarówno podaży, jak i popytu, są zauważane, ale rodzaj i tempo tych zmian nie w pełni satysfakcjonują zarówno generatorów usług turystycznych, jak i ich odbiorców [2, s. 85-90]. Głównym celem niniejszego artykułu jest przybliżenie efektów procesu przemian oraz wskazanie kierunków działań, które umożliwiłyby uzyskanie przez Śląsk Opolski silniejszej pozycji na turystycznym rynku jednoczącej się Europy.

2. Śląsk Opolski jako obszar turystyczny

Obszar woj. opolskiego podzielony jest, ze względu na wyraźne zróżnicowanie cech środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego, na trzy strefy ułożone pasmowo. Wielkość i rodzaj istniejącego potencjału przyrodniczo-społeczno-gospodarczego w poszczególnych pasmach od wielu lat stanowił podstawę obieranych kierunków regionalnej polityki rozwoju społeczno-gospodarczego. Został on również przyjęty jako zasadnicze kryterium przy określaniu przyszłych działań w Strategii rozwoju województwa opolskiego na lata 2000-2015 [1, s. 15-17]. Strefy te to: środkowa, północno-wschodnia i południowo-zachodnia. Pas centralny – tzw. strefa uprzemysłowienia i urbanizacji, utożsamiana z obszarem aglomeracji miejsko-przemysłowej jest terenem silnie zurbanizowanym z czterema rejonami przemysłowymi: opolskim, kędzierzyńsko-kozielskim, strzelecko-góraźdzańskim i ozimsko-zawadzkim. Strefa rolna obejmuje południowe i zachodnie obszary województwa o najwyższej wartości rolniczej przestrzeni produkcyjnej. W jej obrębie znajdują się tereny o bardzo korzystnych warunkach przyrodniczo-glebowych, będące podstawą rozwoju intensywnej produkcji rolnej i opartego na niej przetwórstwa rolno-spożywczego, a także obszary o znacznych walorach wypoczynkowych i turystycznych (m.in. rejon Gór Opawskich, zbiorniki wodne Otmuchów, Nysa). Trzecia strefa, zwana rolno-leśną, obejmuje północną i północno-wschodnią część województwa – tereny rolne o średniej wartości rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Dominują tu obszary chronione dla produkcji rolnej i dla intensywnej produkcji leśnej oraz turystyczno-wypoczynkowe (w rejonie turawskich zbiorników wodnych).

Ruch turystyczny w poszczególnych obszarach nie rozwija się równomiernie, na co wpływają liczne uwarunkowania związane m.in. z charakterem walorów, preferencjami turystów, stanem zagospodarowania turystycznego oraz dostępnością komunikacyjną. Istniejący produkt turystyczny w poszczególnych strefach funkcjonalnych woj. opolskiego jest zróżnicowany pod względem rodzajowym, ilościowym, jak i jakościowym. W środkowej strefie gospodarczej, tzw. strefie uprzemysłowionej i zurbanizowanej, rozciągającej się wzdłuż doliny Odry, gdzie dominuje ruch tranzytowy – jest uprawiana turystyka miejska i kulturowa (przyjazdy i pobyty służbowe, w interesach, udział w targach, w festiwalach, imprezach kulturalnych), ponadto na obrzeżach miast rozwija się turystyka rekreacyjna. Są to pobyty w stadninach koni, wycieczki rowerowe i piesze, wyjazdy week-

endowe nad jeziora. Ponadto w okresie ostatnich 10 lat silnie rozwinęła się turystyka pielgrzymkowo-religijna i sentymentalna. W strefie rolnej (południowe i zachodnie obszary Opolszczyzny) dominuje turystyka wypoczynkowo-rekreacyjna, głównie są to: letnie pobyty wypoczynkowe w ośrodkach czasowych i wypoczynkowych, na kempingach w strefie zbiorników wodnych i w górach oraz letnie pobyty w gospodarstwach agroturystycznych. Rejon ten jest często odwiedzany przez zwolenników wędrówek pieszych i rowerowych, wędkarzy, młodzież, która przybywa tu na „zielone szkoły”. Strefa rolno-leśna (północne i wschodnie obszary województwa) odwiedzana jest głównie przez zwolenników turystyki myśliwskiej oraz indywidualnych turystów pochodzących z rejonu Opolszczyzny, a także przez zwolenników agroturystyki i pobytów w gospodarstwach produkujących zdrową żywność.

Ukształtowanie i funkcjonujące obszary turystyczno-wypoczynkowe w woj. opolskim nawiązują do występujących tu naturalnych warunków przyrodniczych i zainwestowania turystyczno-wypoczynkowego (w zasadzie pokrywają się one z rejonami waloryzacji środowiska geograficznego na potrzeby turystyki) [8, s. 15], a w każdej z powyżej opisanych stref funkcjonalnych ukształtowane zostały rejon koncentracji ruchu turystycznego. Dokonana w ramach prac nad planem zagospodarowania przestrzennego regionu waloryzacja turystyczna woj. opolskiego wykazała, że ok. 30% powierzchni województwa opolskiego posiada walory kwalifikujące je do obszarów turystycznych [10, s. 77-80]. W skali ogólnokrajowej klasyfikuje się obszary turystyczne w czterech kategoriach: od I – o walorach wybitnych do IV – o znaczeniu lokalnym. Województwo opolskie w zdecydowanej części mieści się w kategorii najniższej. Obszary turystyczne kategorii II i III o dużych i znacznych walorach turystycznych zajmują w sumie blisko 700 km² i oznaczone są jako obszary turystyczne o znaczeniu regionalnym. Obszary kategorii I na obszarze woj. opolskiego nie występują. Obszary o znaczeniu regionalnym tworzą następujące zespoły: rejon Gór Opawskich; rejon jezior Otmuchowskiego i Nyskiego; rejon jezior turawskich; rejon Góry Chełmskiej.

Rejon Gór Opawskich położony jest w południowo-zachodniej części woj. opolskiego, na granicy z Republiką Czeską. Pod względem geograficznym stanowi część Sudetów Wschodnich, które zamyka Przedgórze Paczkowskie. Po stronie polskiej znajduje się niewielka część Gór Opawskich, o powierzchni ok. 30 km², których kulminacyjnym punktem jest Kopa Biskupia – 890 m n.p.m. Główny masyw górski wchodzący w skład pasma Jeseník znajduje się po stronie czeskiej wraz z masywem Pradziada – 1490 m n.p.m. Góry Opawskie to jeden z większych w woj. opolskim zwartych obszarów o charakterystycznych cechach krajobrazu górskiego. Różni się też od pozostałych obszarów turystycznych rodzajem uprawianej turystyki i sposobem zagospodarowania. Główna baza noclegowa i usługowa znajduje się we wsiach Pokrzywna, Jarnołówki, Dębowiec, położonych w malowniczych rejonach Złotego Potoku. Centrum obsługi ruchu turystycznego mieści się w Głucholazach, które obok funkcji wypoczynkowej pełnią także, choć nieformalnie,

funkcję uzdrowiska. Atrakcyjność obszaru podnoszą dwa kąpieliska oraz przejście graniczne do Czech usytuowane w Głuchołazach, przez które kierowany jest ruch turystyczny do najstarszych partii pasma Jesenika – miejsca uprawiania turystyki narciarskiej. Głównie znaczne walory przyrodnicze tego regionu były podstawą do utworzenia na powierzchni 4625 ha (z otuliną 5445 ha) Parku Krajobrazowego Gór Opawskich. Atrakcyjność środowiska tego obszaru przyciąga turystów i wczasowiczów, znaczny ruch turystyczny występuje tu niemal przez cały rok. W zwartym kompleksie leśnym wyznaczone są szlaki turystyczne i ścieżki przyrodnicze. Z Gór Opawskich istnieje dość dogodne połączenie nie tylko ze stolicą województwa, ale prawie ze wszystkimi większymi miastami Opolszczyzny. Ponadto przez ten teren przebiega część drogi sudeckiej biegnącej od Zgorzelca w kierunku Kudowy. Obszar ten znajduje się na trasie pętli krajobrazowej łączącej miejscowości Dolnego Śląska i Opolszczyzny bogate w zabytki kultury i sztuki.

Rejon jezior Otmuchowskiego i Nyskiego obejmuje obszar doliny rzeki Nysy Kłodzkiej we wschodniej części Przedgórze Sudeckiego. Głównym walorem obszaru wpływającym na rozwój funkcji turystycznej i wypoczynkowej są dwa sztuczne zbiorniki wodne o łącznej powierzchni 40,0 km², położone w bezpośrednim sąsiedztwie Nysy i Otmuchowa. Obydwa zbiorniki mają charakter wielofunkcyjny, funkcja rekreacyjna ma tu równorzędne znaczenie. Ubogie zalesienie obszaru rekompensują walory krajobrazowe i korzystne warunki klimatyczne. Atrakcyjność krajobrazową tego obszaru podnoszą liczne i wartościowe obiekty kultury materialnej występujące w Nysie, Otmuchowie i Paczkowie, będące niezależnym celem wielu zwolenników turystyki krajoznawczej. Miasta Nysa i Paczków, dzięki szczególnym walorom kulturowym, są zaliczane do ośrodków krajoznawczych o znaczeniu krajowym. Główne rodzaje turystyki występujące na tym obszarze to: pobytowa (weekendowa), kwalifikowana wodna – m.in. żeglarstwo, wędkarstwo i inne sporty wodne, a także krajoznawcza.

Rejon jezior turawskich tworzy zespół czterech sztucznych jezior otoczony dużym kompleksem leśnym. Pod względem krajobrazowym jeziora turawskie należą do jednych z najładniejszych sztucznych jezior w Polsce. Osłonięte od wiatru, mają dobrze wykształcone plaże piaszczyste i zakola. To wszystko nadaje im charakter jezior naturalnych. Rozległa powierzchnia wody jeziora Dużego, Średniego i Małego, wynosząca ok. 20 km², stwarza doskonale warunki do uprawiania żeglarstwa i innych sportów wodnych. Małe jezioro, zwane Srebrnym, położone w rejonie wsi Osowiec, cechuje niespotykana czystość i urok. Turawa, położona zaledwie w odległości 16 km od Opola i w bliskim sąsiedztwie aglomeracji katowickiej i częstochowskiej, stanowi główne centrum wypoczynku letniego nie tylko dla ludności Opola. Jest obszarem turystyczno-wypoczynkowym o zasięgu ponadregionalnym. W zagospodarowaniu przestrzennym tego zespołu występują: ośrodki wczasowe całoroczne, sezonowe, kolonijne, żeglarskie, stacje wodne, kempingi i pola biwakowe, pensjonaty i domki letniskowe. Główne rodzaje turystyki na tym obszarze

to: turystyka pobytowa, w tym weekendowa, wodna – żeglarstwo, sporty wodne, wędkarstwo, piesza (penetracja lasów, grzybobranie).

Rejon Góry Chełmskiej – „Góra Św. Anny” – obejmuje obszar Grzbietu Chełmskiego o zróżnicowanej rzeźbie i bogatej szacie roślinnej. Jest to obszar ciekawy pod względem krajobrazowym i miejsce kultu religijnego. Z powodu wysokiej wartości środowiska tego obszaru został on w roku 1988 objęty prawną formą ochrony przyrody. Na powierzchni 5780 ha utworzono Park Krajobrazowy „Góra Św. Anny”, a w 2004 r. nadano też statut Zespołu Architektoniczno-Krajobrazowego. Główne rodzaje turystyki na tym terenie to: krajoznawcza, pątnicza, sentymentalna.

3. Rynek podstawowych usług turystycznych i jego przemiany

3.1. Usługi hotelowe i noclegowe (baza noclegowa i jej wykorzystanie)

Według stanu na rok 2002 na terenie Opolszczyzny istniało w woj. opolskim 90 obiektów noclegowych, z czego 51 należało do grupy „hotele, motele i pensjonaty, schroniska, domy wycieczkowe, ośrodki wczasowe i ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe”, 4 do grupy „kempingi i pola biwakowe”, 8 do grupy „zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych i obiektów wypoczynku sobotnio-niedzielnego” oraz 27 do grupy „pozostałe obiekty zakwaterowania zbiorowego”. Do ostatniej grupy zaliczono także kwatery agroturystyczne³. W roku 2002 wskaźnik liczby obiektów noclegowych na 10 km² dla woj. opolskiego wynosił 110,4, co pozycjonowało Opolszczyznę pod względem gęstości bazy noclegowej na przedostatnim miejscu w rankingu województw (średnia dla kraju wynosi ok. 275 obiektów). W stosunku do roku 1990 (początku okresu restrukturyzacji bazy turystycznej) w województwie tym ubyło ponad połowę obiektów turystycznych. Od 1995 r. prawie zupełnie znikły schroniska i schroniska młodzieżowe, pola biwakowe, prawie o ¾ zmniejszyła się liczba domów wycieczkowych, pensjonatów, ogólnodostępnych domków turystycznych oraz moteli i ośrodków wczasowych. Od 40 do 50% uszczuplona została liczba obiektów noclegowych w ośrodkach wypoczynkowych sobotnio-niedzielnymi i świątecznymi oraz liczba kempingów. Zwiększyła się liczba pensjonatów (o 50%) i pozostałej bazy (z 2 obiektów do 27, tj. o 1250%). Według danych pochodzących z ewidencji UM w Opolu w woj. opolskim w połowie 2003 r. istniało 19 hoteli, w tym 8 trzygwiazdkowych, 6 dwugwiazdkowych i 5 jednogwiazdkowych. Większość z nich zlokalizowana jest w dużych miastach: w Opolu (6 obiektów); w Nysie i Kędzierzynie – Koźlu (po 2) i po 1 obiekcie w:

³ Nie daje to w pełni klarownego obrazu zmian rodzajowych bazy, głównie z powodu metodyki zbierania danych stosowanych przez GUS. Niemniej jednak należy podkreślić, że w tym czasie wystąpiły zmiany na plus, tj. zarejestrowano powstanie kilku kwater agroturystycznych, a wiele obiektów poddano procesowi prywatyzacji i modernizacji, niektóre tylko z nich jednak uzyskały status obiektów zgodny ze standardami zawartymi w przepisach o usługach turystycznych.

Ozimku, Krapkowicach, Dobrozdzeniu, Prudniku, Paczkowie, Brzegu, Oleśnie, Namysłowie, Strzelcach Opolskich. Na trzy zarejestrowane pensjonaty, dwa z nich jednogwiazdkowe (Olesno, Brzeg) i jeden – trzygwiazdkowy (Jarnołtówek), na trzy kempingi zaś jeden – trzeciej kategorii (Pietrowice Głubczyckie) i dwa – drugiej (Bąków, Otmuchów). W ewidencji wojewódzkiej znajduje się jeszcze tylko jeden dom wycieczkowy (Opole).

Zmiany w bazie noclegowej wywołały zmniejszenie o ponad połowę liczby miejsc noclegowych ogółem i prawie o $\frac{1}{4}$ miejsc całorocznych w porównaniu z rokiem 1990. Na koniec 2002 r. sezonowość bazy noclegowej wynosiła dla całego województwa ok. 53% (na ok. 6 tys. tylko 3,2 tys. to miejsca całoroczne). W okresie od połowy lat dziewięćdziesiątych do roku 2002 wypadło od 75 do 100% miejsc noclegowych w motelach, domach wycieczkowych, schroniskach, na polach biwakowych, w ośrodkach wczasowych, o ponad połowę w ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych, obiektach noclegowych wypoczynku sobotnio-niedzielnego i prawie o $\frac{1}{4}$ w hotelach. Wzrost liczby miejsc nastąpił w pensjonatach i minimalny w schroniskach młodzieżowych, największy zaś w pozostałych obiektach (z 62 do 1223, tj ok. 1800%).

Rozmieszczenie przestrzenne bazy noclegowej na Opolszczyźnie jest wyraźnie zróżnicowane. Najwięcej obiektów występuje w strefie gospodarczej środkowej (uprzemysłowionej i zurbanizowanej). Dają one ok. 2,5 tys. miejsc noclegowych ogółem. Prawie połowa z ogólnej liczby obiektów zlokalizowana jest w strefie południowo-zachodniej (rolno-leśnej – strefie o korzystnych warunkach dla rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego oraz turystyki i rekreacji) i generują ok. 3 tys. miejsc noclegowych ogółem. Najmniej, bo zaledwie ok. 10% ogólnej liczby obiektów, znajduje się w strefie północnej (strefie mającej korzystne warunki do rozwoju leśnictwa, rolnictwa i rekreacji). W obiektach tych znajduje się ok. 0,3 tys. miejsc noclegowych ogółem.

W roku 2002 w woj. opolskim z noclegów skorzystało 144,8 tys. turystów, z czego zaledwie ok. 18,8% stanowili turyści zagraniczni (ok. 27 tys.). W stosunku do roku 1990 w 2002 r. zanotowano spadek o blisko 19,5% ogółem liczby osób korzystających z bazy noclegowej i zmniejszenie o ok. 7,5% liczby cudzoziemców. Z miejsc hotelowych skorzystało w 2002 r. nieco więcej turystów (ok. 73 tys.) niż w roku 1995 (68 tys.). Jest to niewielki przyrost – zaledwie o ok. 6,7%. Z analizy danych za okres od 1995 r. do 2002 r. wynika, że w niektórych latach z usług hotelowych korzystało nawet od 83 tys. do 89 tys. turystów. W hotelach Opolszczyzny w roku 2002 z noclegów skorzystało ok. 22 tys. cudzoziemców. W stosunku do połowy lat dziewięćdziesiątych wystąpił przyrost o ok. 30%. W roku 2002 obcokrajowcy korzystali ponadto z usług noclegowych oferowanych na kempingach (ok. 500 osób), w motelach, schroniskach młodzieżowych, ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych (na każdy z tych rodzajów obiektów przypada ok. 300 osób w ciągu całego roku). Usługi noclegowe w tych ostatnich większym powodzeniem cieszą się wśród turystów krajowych.

Najwięcej gości (w rejestrowanej bazie noclegowej) przyjęły powiaty: nyski, opolski, głubczycki oraz miasto Opole, najmniej zaś powiaty: oleski, namysłowski, prudnicki. Udział cudzoziemców wśród osób korzystających z noclegów waha się w granicach od 36% w Opolu do 9% w powiecie nyskim. Znamiennym zjawiskiem jest większy udział gości zagranicznych w ogólnej liczbie osób korzystających z noclegów na terenie północnej (w tzw. pasie leśnym) i centralnej Opolszczyzny (odpowiednio: 28% i 20,1%) niż w rejonie południowym woj. opolskiego. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w woj. opolskim wynosi 25,2 (w kraju – 33,2), a stopień wykorzystania pokoi – 31,9 (w kraju – 35,7).

3.2. Usługi gastronomiczne w bazie noclegowej turystyki

W obiektach bazy noclegowej na Opolszczyźnie istniało na koniec 2002 r. ogółem ok. 120 punktów gastronomicznych, z czego 33 w hotelach. Ich liczba w ostatnich trzech latach zmalała prawie o 70%. Restauracje i bary występowały głównie w hotelach, motelach, schroniskach, na kempingach i w zespołach ogólnodostępnych, domkach turystycznych, ośrodkach wczasowych. W pozostałych obiektach znajdowały się na ogół stołówki i punkty gastronomiczne. Dodatkowo w obiektach lub w bliskim ich sąsiedztwie spotyka się bary piwne, smażalnie ryb słodkowodnych, lodziarnie, kawiarnie, bary. Szczególnym zainteresowaniem cieszą się wśród turystów zarówno krajowych, jak i zagranicznych lokale serwujące potrawy kuchni śląskiej.

3.3. Usługi pośrednictwa i organizacji

Jak wynika z ewidencji UM w Opolu, w połowie 2003 r. na terenie woj. opolskiego działalność w zakresie organizatora lub pośrednika turystycznego prowadziło 79 firm. Najwięcej z nich ma swoją siedzibę na terenie powiatu opolskiego (51). W samej w stolicy regionu – Opolu – istnieje 46 takich firm. Na terenie każdego powiatu w województwie istnieją formalni organizatorzy lub pośrednicy turystyczni, przy czym ich liczba waha się w granicach od 1 do 4. Jedynie w powiecie nyskim jest 9 organizatorów. Takie rozmieszczenie przestrzenne nie sprzyja organizacji turystycznego ruchu w regionie. Działalność tych firm nastawiona jest głównie na sprzedaż gotowych ofert turystycznych zagranicznych, a turystykę przyjazdową mają jedynie zapisaną w swoich zakresach działalności.

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze działające na terenie woj. opolskiego jest jednym z głównych organizatorów turystyki wycieczkowej. W ciągu roku organizuje i obsługuje blisko tysiąc imprez związanych z tą formą rekreacji. W roku 2002 obsłużyło ok. 700 wycieczek kwalifikowanych i 300 zwykłych. W stosunku do roku 1990 prawie dwukrotnie zwiększyła się liczba imprez turystycznych dla zwolenników turystyki kwalifikowanej. Największym wzięciem cieszą się imprezy związane z turystyką pieszą górską i nizinną oraz z turystyką

kolarską. W roku 2002 ogółem ok. 15 tys. osób uczestniczyło w różnych formach turystyki kwalifikowanej. Segment zwolenników turystyki pieszej liczy ok. 10 tys. osób, a turystyki kolarskiej ok. 2,5 tys. W wycieczkach zwykłych uczestniczyło ok. 8 tys. osób. Segment ten jest dość stabilny, wielkość ta utrzymuje się bowiem od 1993 r.. W stosunku do 1990 roku spadek liczby uczestników jest ogromny – prawie 6-krotny.

3.4. Usługi przewodnickie i pilotaż wycieczek

Na Opolszczyźnie 945 osób legitymuje się uprawnieniami pilotów wycieczek. W ostatnich 3 latach ich liczba się podwoiła. Zapotrzebowanie na tego typu kadre wynika m.in. z profilu działalności prowadzonej przez biura podróży (konieczność obsługi pilota w czasie wyjazdów za granicę). Zaledwie 88 osób posiada uprawnienia przewodników terenowych (wzrost o 23 osoby w stosunku do roku 1995, a spadek prawie o 100% w stosunku do 1990 r.). Jedna osoba posiada uprawnienia przewodnika miejskiego po Krakowie, 5 osób ma uprawnienia przewodnika beskidzkiego, 1 – sudeckiego i 2 – tatrzańskiego.

3.5. Usługi informacyjne

Na terenie woj. opolskiego brakuje systemu informacji turystycznej. Punkty informacji istnieją w Opolu oraz w Głuchołazach. Potrzebą chwili jest stworzenie sprawnego systemu z zastosowaniem nowoczesnych technik komunikacji.

4. Opolszczyzna jako rejon krajowych i zagranicznych przyjazdów turystycznych

W roku 2001 Opolszczyznę odwiedziło ok. 1,9 mln turystów, co plasuje woj. opolskie na 15 miejscu wśród województw naszego kraju. Blisko 50% z tej liczby, tj. 900,3 tys., stanowili goście zagraniczni, w tym turyści i odwiedzający jednodniowi. Zaledwie 500 tys. to osoby przybywające na Opolszczyznę w celach wypoczynkowych. Szacuje się, że w tej liczbie ok. 300 tys. to typowi turyści z Niemiec (z których zaledwie ok. 16 tys. korzysta z noclegów w rejestrowanej bazie hotelowej). Dla 40% osób z tego segmentu głównym powodem przyjazdu do woj. opolskiego są cele wypoczynkowe, a pobyt trwa średnio od 5 do 6 dni. Osoby te preferują wycieczki, objazdy po najbliższej okolicy lub do sąsiednich województw oraz pobyty na wsi. Prawie 76% przyjazdów turystów zagranicznych jest organizowanych samodzielnie. Znikomo uczestniczą oni w turystyce kulturalnej, aktywnej i wiejskiej. Wyraźnie przeważa segment osób w wieku 34–44 i 45–54. Średnio ich wydatki na osobę kształtują się na poziomie 143 dol., a na jeden dzień wydają 26 dol. Jak wynika z dostępnych opracowań [6, s. 9-20; 4, s. 58-57], znanymi motywami podróży urlopowych Niemców do Polski są: „zdrowie”, „nieskażona przy-

roda”, „inność ludzi”, „poznanie kultury i obiektów godnych zwiedzenia”, „przeżycia duchowe”. Szczególną grupę stanowią Ślązacy, żyjący głównie w Saksonii, Hesji i Nadrenii/Westfalii. Prawie $\frac{3}{4}$ tej grupy wychowało się na dawnych niemieckich terenach wschodnich. W tej grupie znajduje się wiele osób starszych. Około 60% z nich mieści się w przedziale od 60 do 79 lat, a tylko co piąty nie ukończył jeszcze 55 roku życia. Blisko $\frac{1}{3}$ z nich żyła w związku małżeńskim, a obecnie żyje samotnie. W ostatnim okresie zauważa się zwiększone zainteresowanie podróżami urlopowymi coraz częściej do woj. dolnośląskiego i opolskiego. Nie jest to segment duży i charakteryzujący się znaczną ruchliwością, ale nie pozostaje bez znaczenia dla analizowanego regionu. Szczególną grupę stanowią osoby, które w ostatnich latach wyemigrowały do Niemiec, oraz osoby pracujące w tym kraju zarobkowo (sezonowo lub na stałe), a także prowadzący interesy na terenie woj. opolskiego. W roku 2000 wśród turystów zagranicznych Opolszczyznę odwiedzili ponadto (z noclegiem) mieszkańcy: Czech (1200), Francji (900), Austrii, Włoch, Szwecji, Finlandii, W. Brytanii, Belgii, Holandii, Danii, Słowacji, Białorusi, Litwy, Norwegii.

Wśród turystów i odwiedzających Opolszczyznę blisko 100 tys. stanowią osoby z kraju. Prawie 40% stanowią turyści przebywający w woj. opolskim od 5 do 6 dni, a ok. 30% to turyści 2-3-dniowi pochodzący głównie z województw: dolnośląskiego, śląskiego, małopolskiego i mazowieckiego. Średnie długości pobytu kształtują się odpowiednio: w przyjazdach długoterminowych – 11,1 dnia, a w krótkich – 1,9 dnia. W dużej mierze korzystają oni z zakwaterowania u rodziny lub znajomych, bowiem głównym powodem ich przyjazdów są wizyty u rodziny. Na uwagę zasługuje fakt, że Opolszczyzna przoduje w kraju pod tym względem. Największy segment to turyści w wieku 40-49 lat (ok. 40% ogółu), legitymujący się głównie wykształceniem średnim lub zasadniczym zawodowym. Pobytu długoterminowe odbywają się na ogół w okresie lata (ok. 62%), krótkoterminowe zaś prawie równomiernie rozkładają się przez cały rok. Turyści przyjeżdżają przede wszystkim z miast o liczbie mieszkańców od 20 do 100 tys., a ich sytuację materialną ocenia się na poziomie średnim lub złym. Są to podróże samodzielne, najczęściej samochodem. Prawie w 70-80% podróże te odbywają się raz w roku. Krajowe podróże długo- i krótkoterminowe mają najczęściej charakter przyjazdów do miast. Wydatki na zakwaterowanie i wyżywienie osób przebywających w woj. opolskim plasują się na poziomie średnich wydatków zanotowanych w skali kraju.

5. Uwagi końcowe

Okres transformacji to okres prób i błędów. Kalkowanie z krajów rozwiniętych form i sposobów rozwoju przedsiębiorczości nie zawsze kończy się sukcesem. Działania podjęte w połowie lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku przez władze województwa, polegające na opracowaniu wspólnie z pracownikami ETI w Trewirze dokumentu o charakterze planistycznym „Model i strategia rozwoju turystyki

na Opolszczyźnie” [2, s. 3-4], w znacznym stopniu wpłynęły na obecny kształt rynku usług turystycznych na analizowanym terenie. Wykonany bilans strategiczny stanu turystyki dla Opolszczyzny wskazał, że procesy zachodzące w tym dziale gospodarki sprzyjają tworzeniu i rozwojowi lokalnego produktu turystycznego [2, s. 87-90]. Tempo zmian jest jednak dość wolne, a niektóre działania są rozproszone i wymagają silniejszego wsparcia zarówno organizacyjnego, jak i finansowego. Dalszy rozwój gospodarki turystycznej na Opolszczyźnie powinien następować w nawiązaniu do trzech stref gospodarczych. Jednak w podejmowanych działaniach powinno się dążyć do uzyskania obrazu Opolszczyzny jako atrakcyjnego (niezwykłego) i unikatowego regionu turystyki i rekreacji dla ludzi ze strefy małego biznesu, osób w wieku starszym, dzieci i młodzieży, rodzin z dziećmi oraz turystów z Niemiec i Czech. Wydaje się, że jest to możliwe do osiągnięcia wówczas, gdy nastąpi m.in.: 1) wyraźne wsparcie organizacyjno-finansowe procesów wzrostu liczby i jakości miejsc w przekształcanej bazie noclegowej; 2) poprawa stanu istniejącej infrastruktury turystycznej i opracowanie planów uzupełniających zagospodarowanie turystyczne (kompatybilnych z istniejącą i planowaną infrastrukturą dla kultury i sportu); 3) wykonanie opracowań efektywniejszego wykorzystania współpracy zagranicznej samorządów miast i regionów partnerskich w kształtowaniu i promocji oferty turystycznej; 4) większe wykorzystanie środków określonych w sektorowych programach rozwoju; 5) rozszerzenie oferty regionalnej, zwiększenie jej atrakcyjności poprzez wyeksponowanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego; 6) zintensyfikowanie działań regionalnych i lokalnych organizacji turystycznych w zakresie kształtowania lokalnego produktu i jego promocji, np. utworzenie systemu lokalnej sieci noclegowej czy też obsługi klienta indywidualnego; 7) zwiększenie uczestnictwa w pobytach i wyjazdach turystycznych słabszych ekonomicznie grup społecznych, dzieci i młodzieży poprzez wspieranie inicjatyw samorządów i organizacji pozarządowych.

Literatura

- [1] *Strategia rozwoju województwa opolskiego na lata 2000-2015*, Sejmik Województwa Opolskiego, Opole 2000.
- [2] Śmigielska M., *Turystyczne oblicze Opolszczyzny*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2004 (w druku).
- [3] Śmigielska M., *Opolski turysta pod lupą*, [w:] „Aktualności Turystyczne” nr 8, Pismo Regionalnych i Lokalnych Organizacji Turystycznych, Warszawa, grudzień 2003.
- [4] Śmigielska M., *Ruch turystyczny, jego organizacja i obsługa*, [w:] *Zarys strategii rozwoju turystyki dla województwa opolskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2003.
- [5] Śmigielska M., *Etapowe budowanie rynku usług turystycznych w powiecie kluczborskim – od pomysłu do efektów*, [w:] *Współpraca partnerska w procesie rozwoju usług turystycznych i ak-*

- rywizacji wsi, red. M. Śmigielska, KLOT i Starostwo Powiatowe w Kluczborku, Kluczbork 2004.
- [6] Steinecke A., *Turystyczny potencjał rynkowy w Niemczech, dotyczący Polski jako kraju turystycznego*, [w:] *Diagnoza i kierunki rozwoju produktu turystycznego dla Śląska Opolskiego*, red. M. Śmigielska, ARO SA, Opole.
 - [7] Śmigielska M., *Podnoszenie jakości usług wyzwaniem dla przemysłu turystycznego trzeciego tysiąclecia*, [w:] *Jakość usług turystycznych*, Agencja Mawex, Opole 2001.
 - [8] Szczygielski K., *Studium chłonności turystycznej woj. opolskiego*, IKŚ, Oddział we Wrocławiu, Zakład Ochrony Środowiska w Opolu, Opole 1976.
 - [9] Szczygielski K. i in., *Walory turystyczne regionu opolskiego*, [w:] „Człowiek i Środowisko” 1979.
 - [10] *Tekst do planu przestrzennego zagospodarowania woj. opolskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego – Biuro Planowania Przestrzennego, Opole 2002.
 - [11] Waciak J., Radkowska B., *Przyjazdy turystów krajowych i zagranicznych w układzie województw w roku 2000*, IT i POT, Warszawa 2001.
 - [12] Weiss M., *Oczekiwania niemieckich turystów w zakresie wypoczynku w partnerskich regionach*, [w:] *Współpraca partnerska w procesie rozwoju usług turystycznych i aktywizacji wsi*, red. M. Śmigielska, KLOT i Starostwo Powiatowe w Kluczborku, Kluczbork 2004.

RECAPITULATION OF TRANSFORMATIONS IN TOURIST MARKET IN OPOLE VOIVODSHIP

Summary

Opole province, associated with industry and agricultural region during the transformation period, begins to appear as a attractive tourist region. There are significant changes on tourist service market as well on a supply side as demand side. Existing tourist potential of this area is wider used in creation of local product. One can observe a distinct improvement of quality of basic services (night's accommodation, meals, service organisation). On account of specific character of consumers of proposed offers (German and domestic segment – visiting relatives and friends) it might be well to make efforts towards consolidation of activities of subjects acting in tourist and around – tourist business to make more effective creation and forming a good regional tourist reputation.